

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ
ОПЕРАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ПІДПРИЄМСТВ
ВИДАВНИЧО-ПОЛІГРАФІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В. Б. Базилюк, І. Р. Безпалько

*Українська академія друкарства,
вул. Під Голоском, 19, Львів, 79020, Україна*

Досліджено основи системного та еволюційного підходів щодо формування та розвитку підприємств видавничо-поліграфічної діяльності, що дає змогу виявити тенденції розвитку операційної інфраструктури та виокремити фактори, які істотно впливають на розвиток діяльності. Визначено, що перехід до інформаційної економіки зумовлює потребу у розширенні складу інфраструктури підприємств видавничо-поліграфічної діяльності у таких трьох напрямках: інституційній інфраструктурі; інфраструктурі підтримки підприємництва; інфраструктурі ринків. Проведений аналіз методологічних підходів дав змогу здійснити комплексне планування розвитку операційної інфраструктури підприємств видавничо-поліграфічної діяльності з урахуванням завдань формування всіх складових інфраструктурного забезпечення. Розроблено структурно-логічну схему дослідження формування та розвитку операційної інфраструктури підприємств видавничо-поліграфічної діяльності.

Ключові слова: операційна інфраструктура, видавничо-поліграфічна діяльність, підприємство, розвиток, формування.

Постановка проблеми. Один із вирішальних впливів на функціонування та розвиток підприємств видавничо-поліграфічної діяльності в умовах трансформації має стан інфраструктурного забезпечення, який характеризується високим рівнем невизначеності, динамічністю та складністю, що, своєю чергою, призводить до непередбачуваності змін у ньому. Це ускладнює можливість прогнозування напрямів розвитку поліграфічних підприємств і видавничих організацій та посилює вплив на стан підприємств діяльності, збільшує ризик їхньої господарської діяльності. Кардинальної трансформації та змін зазнала операційна інфраструктура. Насамперед це спричинено тим, що за нових економічних умов ринковий механізм потребував істотних змін наявної інфраструктури, а також спонукав до створення нових інфраструктурних елементів, без яких новий принцип побудови економіки не міг ефективно функціонувати.

Посилення кризових явищ в економіці України помітно вплинуло на стан промисловості і спричинило негативні темпи її приросту. У зв'язку з цим проблеми щодо формування та розвитку операційної інфраструктури є однією з базових передумов розвитку промислових підприємств України. Особливої ваги формування

і розвиток операційної інфраструктури набуває у видавничо-поліграфічній діяльності, розвиток якої значною мірою, зважаючи на свої особливості, залежить від стану інфраструктурного забезпечення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Суттєвий внесок у розвиток теорії інфраструктурного забезпечення економічних систем внесли зарубіжні та вітчизняні економісти, такі як Ж. Бравар, В. Винокуров, Р. Морган, А. Нефед'єв, Ю. Б. Порошин, С. Савченко, Н. Фролова, Дж. Б. Хейвуд та інші.

Проблеми і перспективи розвитку підприємств видавничо-поліграфічної діяльності та особливості функціонування їхнього інфраструктурного забезпечення досліджують такі вітчизняні науковці, як О. Афонін, Б. Дурняк, І. Копистинська, Є. Палига, І. Попов, М. Сенченко, М. Тимошик, І. Чиж, Л. Швайка, Ю. Швець, А. Штангрет.

Однак такі важливі питання, як формування і розвиток операційної інфраструктури видавничо-поліграфічних підприємств як запорука забезпечення стійкості організації, залишаються недостатньо опрацьованими.

Мета статті полягає в узагальненні особливостей формування і розвитку операційної інфраструктури видавничо-поліграфічних підприємств у сучасних умовах господарювання та обґрунтування її структурно-логічної схеми.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перехід до економіки постіндустріального етапу розвитку суспільства, вихід з фінансової кризи, «інноваційний прорив» та відтворення підприємницького типу зумовлюють гостру потребу у підвищенні ефективності управління розвитком операційної інфраструктури підприємств видавничо-поліграфічної діяльності.

Ефективність роботи та розвитку підприємств діяльності, вимоги до виробництва якісної та конкурентоспроможної видавничо-поліграфічної продукції, які постійно зростають, значною мірою залежать від використання новітнього обладнання і технологій. Розв'язання цієї проблеми покладено на операційну інфраструктуру, яка має забезпечити виробничий процес сировиною, матеріалами, інструментами, енергією, займається організацією ремонту, складування та ін.

Однак перш ніж перейти до розгляду суті, проблем та розвитку операційної інфраструктури підприємств видавничо-поліграфічної діяльності, необхідно, на нашу думку, акцентувати вивчення особливостей операційної інфраструктури підприємств діяльності та її структурно-логічної схеми.

З огляду на дослідження, які ми попередньо провели [1], та праці інших науковців, що присвятили свою увагу проблемам функціонування видавничо-поліграфічної діяльності, можна виокремити цілу низку наукових підходів та положень щодо функціонування і розвитку інфраструктури підприємств діяльності [2; 3]. Проте всі ці підходи базуються на основних теоріях, які були розроблені попередниками.

Так, А. Алчіян в еволюційній теорії розглядав зовнішнє середовище не як інертне оточення, а як активну силу, яка здійснює відбір фірм, що прийняли вагоміші рішення незалежно від того, в яких умовах вони були здійснені. Ці дослідження набули подальшого розвитку у працях Дж. Хіршлейфера, який порівнював біологічні та соціально-економічні моделі еволюції: «еволюційні моделі представляють со-

бою поєднання сталості (успадкування) і зміни. Соціально-економічна еволюція переважно полягає у відмінностях типів зростання і виживання соціальних організацій. Головний спадковий елемент – це тягар соціальної інерції, що підтримується свідомо переданою традицією. Що стосується мінливості, то аналогом мутацій є помилки щодо відтворення засвоєваних традицій. Також продовжує діяти природний відбір» [4]. Суттєвою перевагою еволюційного підходу, на нашу думку, можна вважати те, що він дає змогу розглядати операційну інфраструктуру підприємств видавничо-поліграфічної діяльності у динаміці, в процесі кардинальних змін, які відбувалися в інфраструктурі діяльності останнім часом, та отримати достовірний результат без значної кількості спрощень і припущень.

Значну увагу в межах цього підходу потрібно приділити інноваціям. Оскільки сьогодні, зважаючи на специфіку підприємств видавничо-поліграфічної діяльності, пов'язану із залежністю від новітньої техніки, технологій та матеріалів, необхідно шукати шляхи переходу до нового, шостого технологічного укладу. У межах цього укладу провідна роль належить нанотехнологіям, з якими пов'язуються принципово нові для підприємств видавничо-поліграфічної діяльності технології в галузях інформатики, комунікації, машинобудування, новітніх матеріалів тощо. Проте існують перешкоди в переході до шостого технологічного укладу. Так, він обмежується незначним масштабом і недосконалістю більшості новітніх технологій, неготовністю соціально-економічного середовища до їх повсякденного використання [5]. Отже, процес побудови будь-якої інфраструктури є результатом поступального розвитку економіки, ринку та зумовлюється станом інфраструктурних елементів, які її формують.

Очевидно, що розвиток підприємств видавничо-поліграфічної діяльності як високотехнологічного та наукомісткого виробництва відбуваються під впливом науково-технічного прогресу та послідовної зміни технологічних укладів, основою яких є зростання інноваційної активності суб'єктів діяльності, підвищення ефективності виробництва й оптимізація інфраструктури. Вітчизняна економіка через низку об'єктивних причин ще не повністю використала потенціал третього і четвертого технологічних укладів. Проте, на жаль, промисловість України поки що характеризується переважно технологіями третього і четвертого укладів, їхня частка у промисловому виробництві займає приблизно 96 %, а частка промислової продукції п'ятого і шостого ТУ — приблизно 4 % [6].

Тому за таких умов для більшості підприємств, видавничо-поліграфічних зокрема, необхідний курс на «випереджальний» розвиток — технологічний прорив, пріоритетне освоєння технологій п'ятого та шостого технологічного укладу. Лише за таких умов можливий розвиток економіки України та її інтеграція до Європейської Спільноти на правах рівноправного партнера, а не сировинного придатка.

У сучасних умовах господарювання доцільним є застосування системної парадигми під час аналізу соціально-економічних об'єктів, для яких характерні ознаки технологічних, економічних, соціальних та інших систем, а предметом дослідження є управління їхнім розвитком, засноване на взаємодії внутрішніх підсистем і впливі зовнішніх систем та середовища.

Дослідження основ системного та еволюційного підходів щодо управління, формування та розвитку видавничо-поліграфічної діяльності дає змогу виявити тенденції розвитку операційної інфраструктури і виокремити фактори, які істотно впливають на розвиток діяльності. Посилення ролі спеціалізованих елементів, що забезпечують розвиток в умовах постіндустріальних трансформацій для підприємств видавничо-поліграфічної діяльності, можливе завдяки запозиченню досвіду щодо формування інфраструктури підприємницьких, віртуальних та креативних організацій, що має викликати інтелектуалізацію інфраструктурного забезпечення.

В умовах переходу до інформаційної економіки розширюється склад операційної інфраструктури підприємств видавничо-поліграфічної діяльності та відбувається трансформація складових інфраструктури в бік поступової переорієнтації на електронні видання. Так, дослідники проблем діяльності зазначають, що відбувається поступове витіснення традиційних видавничих технологій і переорієнтування випуску та споживання з друкованої продукції на електронну, що пояснюється не тільки її здешевленням, зумовленим передусім економією на поліграфічних роботах, а і зручністю в користуванні [7]. Віртуальний інформаційний простір перетворюється на економічне середовище організації принципово нових бізнес-процесів, які потребують створення нового або/та трансформацію чинного інфраструктурного середовища.

Так, на нашу думку, перехід до інформаційної економіки зумовлює потребу у розширенні складу інфраструктури підприємств видавничо-поліграфічної діяльності у таких трьох напрямках: інституційна інфраструктура; інфраструктура підтримки підприємництва; інфраструктура ринків.

Дослідники зазначають, що за таких умов у складних системах істотно зростає важливість надійності підсистем. Збій в одній зі складових може спричинити вивід з ладу системи загалом, якщо непередбачені резервні структури, орієнтовані на виконання надлишкових функцій [8]. Формування багатогранної операційної інфраструктури підприємств видавничо-поліграфічної діяльності можна розглядати із позиції введення нових елементів у систему діяльності, що забезпечить зростання її надійності. У найближчому майбутньому інфраструктура видавничо-поліграфічної діяльності має стати тією рушійною силою у її розвитку, яка повинна підвищити ефективність руху товарів, послуг, капіталів, ідей, інформації за допомогою впровадження нових технологій, пошуку нових ринків та ринкових сегментів.

Процес розвитку економічної системи, на відміну від еволюції, значною мірою є керованим, тому дослідження його стадії дає змогу проаналізувати передумови, визначити цілі, завдання та пріоритети управління розвитком.

Отже, аналіз методологічних підходів до формування та розвитку інфраструктури дає змогу здійснювати комплексне планування розвитку операційної інфраструктури підприємств видавничо-поліграфічної діяльності з огляду на завдання формування всіх складових інфраструктурного забезпечення (рис. 1).

Однак першочерговою проблемою в цьому напрямі ми вважаємо аналіз функціонування та розвитку інституту інфраструктури ВПД, що неможливо здійснити без докладного дослідження його суті.

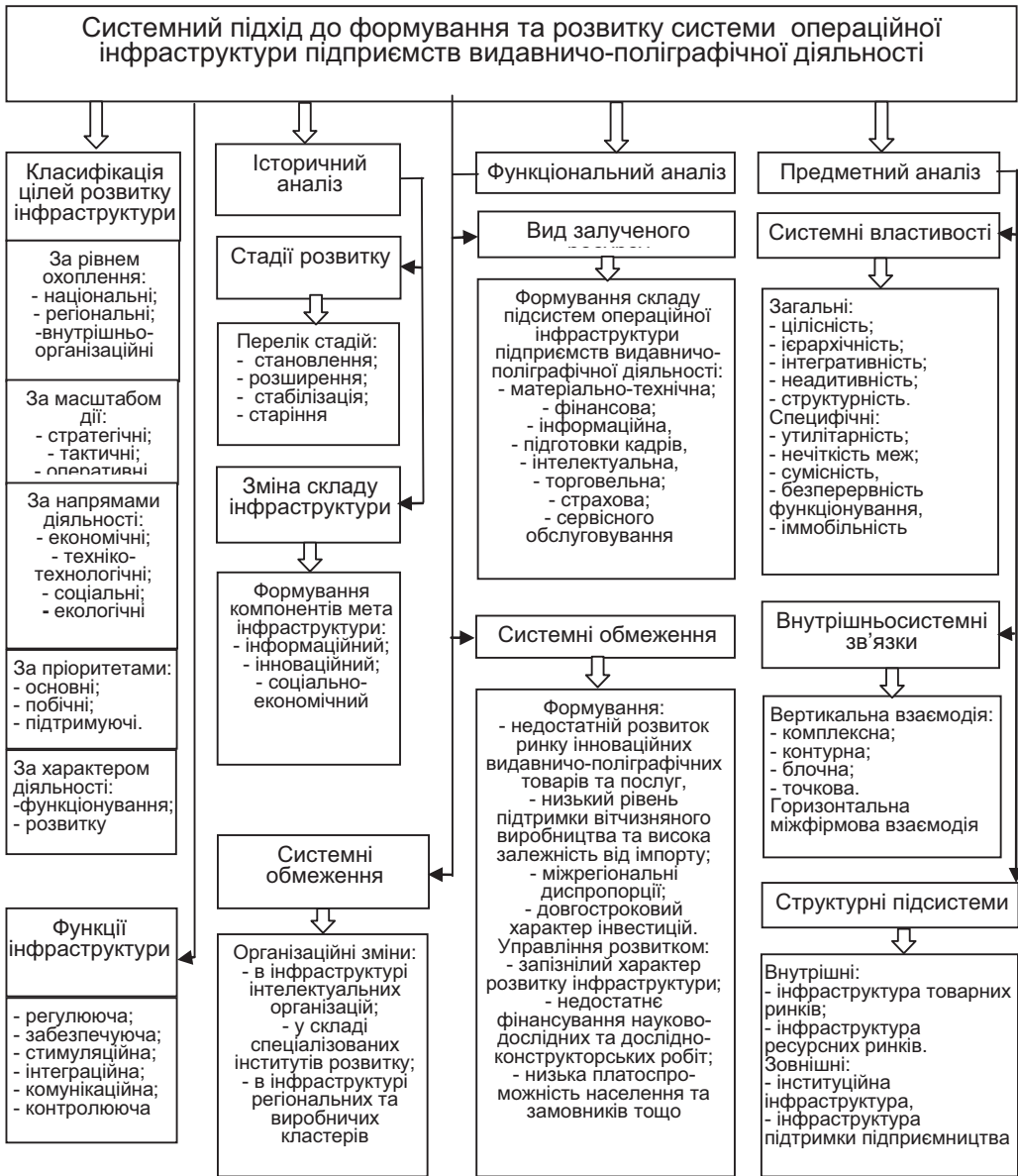

Рис. 1. Структурно-логічна схема дослідження формування та розвитку операційної інфраструктури підприємств видавничо-поліграфічної діяльності

Згідно з зарубіжними авторами, склад інституційної інфраструктури зазвичай охоплює економічне законодавство, державні та громадські організації, які контролюють дотримання законів та неформальних правил поведінки. Схожим є трактування авторів, які розглядають інституційну інфраструктуру як «систему функціональних ланок і сфер діяльності, що здійснює правову і законодавчу діяльність, з

метою підтримки найбільш оптимальних мікро- і макропропорцій розвитку національного господарства» [9].

З позиції відтворювального підходу під інституційною інфраструктурою вчені розуміють сукупність інститутів, що забезпечують управління процесом відтворення на всіх його стадіях та створюють передумови зростання економіки. Проте вважають, що провести чітке розмежування інститутів за окремими фазами виробництва можна доволі умовно, оскільки базові інститути мають загальний вплив на функціонування всієї економіки. Так, інститут контракту, страхування, фінансів належить до елементів «керуючих процесом відтворення та впливаючих на циклічний розвиток економіки».

Інші взагалі отожднюють поняття «ринкова інфраструктура» та «інституційна інфраструктура» і застосовують його у дослідженнях як синоніми, зазначаючи, що «головна відмітна особливість ринкової (інституціональної) інфраструктури з-поміж інших полягає в тому, що вона не є самостійною галуззю, а лише обслуговує ринок у ролі керуючої підсистеми».

За рівнем покладених на неї управлінських функцій у системі суспільного відтворення вона стає ринковою (інституційною) інфраструктурою суспільства, регіону, галузі, виробництва тощо. Вважаємо, що порівнювати інституційну концепцію ринкової інфраструктури та інституційну інфраструктуру некоректно.

Дослідники стану та розвитку інфраструктури ВПД у своїх працях обмежуються лише поняттям «ринкова інфраструктура» і не розглядають діяльність через призму інституційної теорії.

Так, Л. Швайка та А. Штангрет у своїй праці пропонують розподіл інфраструктури на ринкову та інфраструктуру ВПД. На їхню думку, ринкова інфраструктура охоплює систему установ і організацій, які обслуговують та забезпечують злагоджену й ефективну роботу суб'єктів ринкових відносин. Вона містить аукціони, банки, товарні, фондові та валютні біржі, торгові дома і палати, інвестиційні компанії, страхові та транспортні компанії, інформаційно-консультаційні фірми, науково-дослідні та спеціальні навчальні заклади тощо. А інфраструктура ВПД — це комплекс видів діяльності та організацій, що їх здійснюють, з обслуговування суб'єктів видавничо-поліграфічної справи. Основними елементами галузевої інфраструктури є допоміжні та обслуговуючі підрозділи суб'єктів господарювання: організації з розповсюдження видавничої, друкованої продукції, підготовки і перепідготовки кадрів для галузі, матеріально-технічного забезпечення і сервісного обслуговування, капітальне будівництво тощо [3, с. 375–376].

Варті уваги дослідження впливу на розвиток діяльності факторів макросередовища ВПД, де частково проведений аналіз виробничої та невиробничої інфраструктурної сфери, щоправда, лише на регіональному рівні. Цікавим це дослідження є і з того погляду, що в ньому розглядається вплив на діяльність ВПД інституційного середовища, яке формується в регіоні, зважаючи на особливості функціонування формальних та неформальних інститутів [10, с. 38–39].

Однак дослідження впливу інституційного середовища на вплив ВПД проводиться лише поверхнево, без поділу на конкретні інститути та без виокремлення

їхнього впливу на діяльність ВПД, зокрема його інфраструктуру. Крім того, зазначається, що інституційне середовище здебільшого впливає на розвиток ВПД через фактори політичного та культурного середовища.

Висновки. Розгляд методологічних підходів до особливостей функціонування інфраструктури дає змогу здійснювати комплексний аналіз стану операційної інфраструктури підприємств видавничо-поліграфічної діяльності з урахуванням завдань всіх складових інфраструктурного забезпечення і запропонувати структурно-логічну схему дослідження її формування та розвитку.

Хоча дослідники розвитку ВПД і розглядають інфраструктуру діяльності з позиції двох базових елементів — виробничої та соціальної інфраструктури, однак вважаємо, що розмежування соціальної та ринкової інфраструктури має лише теоретичний характер, оскільки на практиці інфраструктура існує як єдиний ринковий механізм, що функціонує як одна система. Також наявність розвиненої ринкової інфраструктури, по-перше, полегшує виникнення виробничої інфраструктури, а по-друге, робить її існування ефективнішим.

Крім того, залишається не до кінця визначеним аналіз впливу інфраструктури на ВПД із погляду інституційної теорії, який загалом не є розробленим, а в аналізованих працях ця проблема розглядається лише поверхнево, хоча і має значну теоретичну та практичну значущість для подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базилюк В. Б. Особливості функціонування та розвитку підприємств ВПП: регіональний аспект : монографія. Львів : УАД, 2015. 276 с.
2. Дурняк Б. В., Штангрет А. М., Мельников О. В. Видавничо-поліграфічна галузь України: стан, проблеми, тенденції. Статистично-графічний огляд : монографія. Львів : УАД, 2006. 274 с.
3. Швайка Л. А., Штангрет А. М. Економіка видавничо-поліграфічної галузі : підруч. Львів : УАД, 2008. 480 с.
4. Hirshleifer J. Anarchy and its Breakdown. *Journal of Political Economy*. 1995. № 103. Pp. 26–52.
5. Дубик В. Я., Осідач О. Б. Активізація участі України в новому технологічному укладі як шлях інноваційного прориву і нарощення прибутковості. *Інноваційна економіка*. 2014. № 2. С. 31–39.
6. Пархомець М. К., Пуцентейло П. Р., Уніят Л. М. Поняття, суть інновацій та технологічні уклади інноваційного розвитку агропромислового бізнесу. *Інноваційна економіка*. 2019. № 5–6. С. 41–46.
7. Волошаненко Є. В. Діагностика та стратегія розвитку підприємств ДАК «Укрвидав-поліграфія». *Вісник Чернівецького торг.-економ. ін.-ту. Економічні науки*. 2013. Вип. 4. С. 119–125.
8. Попов В. Н., Касьянов В. С., Савченко И. П. Системный анализ в менеджменте : учеб. пособ. / под ред. д.э.н., проф. В. Н. Попова. Москва : КНОРУС, 2007. 304 с.
9. Абалкин Л. И. Роль государства в становлении и регулировании рыночной экономики. *Вопросы экономики*. 1997. № 6. С. 4–12.

10. Палига Є. М., Пушак Г. І., Пушак Я. Я. Стан та розвиток видавничо-поліграфічного комплексу України: регіональний аспект : монографія. Львів : УАД, 2009. 192 с.

REFERENCES

1. Bazyliuk, V. B. (2015). Osoblyvosti funktsionuvannya ta rozvytku pidpriemstv VPH: rehionalnyi aspekt. Lviv : UAD (in Ukrainian).
2. Durniak, B. V., Shtanhret, A. M., & Melnykov, O. V. (2006). Vydavnycho-polihrafichna haluz Ukrainy: stan, problemy, tendentsii. Statystychno-hrafichnyi ohliad. Lviv : UAD (in Ukrainian).
3. Shvaika, L. A., & Shtanhret, A. M. (2008). Ekonomika vydavnycho-polihrafichnoi haluzi. Lviv : UAD (in Ukrainian).
4. Hirshleifer, J. (1995). Anarchy and its Breakdown: Journal of Political Economy, 103, 26–52 (in English).
5. Dubyk, V. Ya., & Osidach, O. B. (2014). Aktyvizatsiia uchasti Ukrainy v novomu tekhnolohichnomu ukkladі yak shliakh innovatsiinoho proryvu i naroshchennia prybutkovosti: Innovatsiina ekonomika, 2, 31–39 (in Ukrainian).
6. Parkhomets, M. K., Putsenteilo, P. R., & Uniiat, L. M. (2019). Poniattia, sut innovatsii ta tekhnolohichni układy innovatsiinoho rozvytku ahropromysloвого biznesu: Innovatsiina ekonomika, 5–6, 41–46 (in Ukrainian).
7. Voloshanenko, Ye. V. (2013). Diahnostyka ta stratehiia rozvytku pidpriemstv DAK «Ukrvydavpolihrafiia»: Visnyk Chernivetskoho torh.-ekonom. in.-tu. Ekonomichni nauky, 4, 119–125 (in Ukrainian).
8. Popov, V. N., Kas'janov, V. S., & Savchenko, I. P. (2007). Sistemnyj analiz v menedzhmentе / pod red. d.je.n., prof. V. N. Popova. Moskva : KNORUS (in Russian).
9. Abalkin, L. I. (1997). Rol' gosudarstva v stanovlenii i regulirovanii rynochnoj jekonomiki: Voprosy jekonomiki, 6, 4–12 (in Russian).
10. Palyha, Ye. M., Pushak, H. I., & Pushak, Ya. Ya. (2009). Stan ta rozvytok vydavnycho polihrafichnogo kompleksu Ukrainy: rehionalnyi aspekt. Lviv : UAD (in Ukrainian).

doi: 10.32403/1998-6912-2020-2-61-115-123

PROBLEMS OF FORMATION AND DEVELOPMENT OF OPERATIONAL INFRASTRUCTURE OF ENTERPRISES OF PUBLISHING AND PRINTING ACTIVITY

V. B. Bazyliuk, I. R. Bezpalko

*Ukrainian Academy of Printing,
19, Pid Holoskom St., Lviv, 79020, Ukraine
bvb.uad@ukr.net*

A review and analysis of the peculiarities of the formation and development of the operational infrastructure of publishing and printing companies in modern business

conditions and substantiation of the structural and logical scheme of this infrastructure have been done. The basics of systemic and evolutionary approaches to the formation and development of publishing and printing enterprises are studied, which allows to identify trends in the development of operational infrastructure and to identify factors that significantly affect the development of activities. The conditions of transition to the information economy are considered, under which the composition of the operational infrastructure of publishing and printing enterprises expands and the components of the infrastructure are transformed towards a gradual reorientation to electronic publications. It is determined that the transition to the information economy necessitates the expansion of the infrastructure of publishing and printing enterprises in the following three areas: institutional infrastructure; business support infrastructure; infrastructure markets. The analysis of methodological approaches has made it possible to carry out comprehensive planning of the development of the operational infrastructure of publishing and printing enterprises, taking into account the tasks of forming all components of infrastructure. The structural and logical scheme of research of formation and development of an operational infrastructure of the enterprises of publishing and printing activity is developed. A study of the essence of the institution of infrastructure outlines its differences from the concept of market infrastructure.

Keywords: *operational infrastructure, publishing and printing activity, enterprise, development, formation.*

Стаття надійшла до редакції 22.10.2020.

Received 22.10.2020.